

ВИМІРЮВАННЯ ЯКОСТІ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито теоретичні та практичні аспекти розвитку регіонального моніторингу якості освіти: концепцію, модель та напрями моніторингових досліджень.

Ключові слова: моніторинг якості освіти, моніторингові дослідження, інноваційні технології, система підвищення кваліфікації.

В статье раскрыты теоретические и практические аспекты развития регионального мониторинга качества образования: концепция, модель и направления мониторинговых исследований.

Ключевые слова: мониторинг качества образования, мониторинговые исследования, инновационные технологии, система повышения квалификации.

In the article of the theoretical and practical aspects of the development of regional monitoring of the quality of education: the concept, model and directions of monitoring studies.

Key words: monitoring of education quality monitoring research, innovative technologies, training programs.

Постановка проблеми. Зміни, пов'язані з реформуванням національної освіти, потребують упровадження інноваційних технологій, зокрема тестових, проведення моніторингових досліджень на різних управлінських рівнях, вимагають нових підходів щодо підготовки кадрів у системі підвищення кваліфікації з питань оцінювання, освітніх вимірювань, управління якістю освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження зарубіжних та вітчизняних учених присвячені основам моніторингу якості освіти, вимірюванню знань учнів, якісного складу кадрового потенціалу. Розробці означених питань приділяють увагу О. Ануфрієва (оцінка освіти на базі кваліметричного підходу); Г. Дмитренко, В. Олійник (основи вимірювання результативності діяльності педагогічних працівників); Є. Дорошенко (оцінка ділових, професійних і особистісних якостей персоналу); Г. Єльнікова (теоретико-методичні основи підготовки керівників до оцінювання результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу); Т. Лукіна (державне управління якістю загальної середньої освіти); З. Рябова (моніторинг розвитку навчальної діяльності учнів загальноосвітнього навчального закладу); М. Поташник (управління якістю освіти), П. Третьяков (управління якістю освіти в школі); В. Черепанов (експертні оцінки в педагогічних дослідженнях) та ін. Проте ще недостатньо розкрито питання розвитку моніторингу якості освіти на регіональному рівні, підготовки педагогічних кадрів із методики

оцінювання якості освіти, технології моніторингових досліджень у системі підвищення кваліфікації обласних інститутів післядипломної освіти.

Мета статті – висвітлити модель моніторингу якості освіти на регіональному рівні, технології організації і проведення моніторингових досліджень, підготовки педагогічних кадрів із методики оцінювання якості освіти та проведення моніторингових досліджень у системі загальної середньої освіти області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині в центрі уваги вчених і практиків, методистів і управлінців різних рівнів перебуває якість освіти, що визнана пріоритетним напрямом державної освітньої політики. Певні кроки для розв'язання цієї проблеми успішно здійснюють заклади післядипломної освіти. Систему підвищення кваліфікації ми розглядаємо як своєрідний випереджувальний механізм, що адаптує регіональну систему освіти до нових вимог розвитку національної системи освіти та соціально-економічного розвитку держави. Зважаючи на це, потребують уваги проблеми довірчої взаємодії на рівні вертикальних і горизонтальних зв'язків управління, співвіднесення системи освіти регіону та районних (міських) освітніх систем, що мають як спільне, так і відмінне не лише у закономірностях свого розвитку, а й у якості надання освітніх послуг.

Із цією метою нами системно вивчаються потреби (труднощі) педагогічних працівників щодо питань, які вимагають поглибленого опрацювання, а саме:

- управління якістю освіти в загальноосвітньому навчальному закладі;
- компетентнісний підхід до здійснення моніторингу якості освіти;
- види та методи проведення моніторингових досліджень;
- створення системи моніторингу навчальних досягнень учнів;
- загальнотеоретична та практична підготовка вчителів до педагогічного

оцінювання та ін.

Результати діагностики стають основою для успішного впровадження моніторингових досліджень в області та підготовки педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації. Першим кроком у вирішенні цього питання стала розробка концептуальних ідей, обґрунтування моделі моніторингу якості освіти в області та визначення завдань щодо її становлення та розвитку:

- 1) теоретичне обґрунтування регіональної моделі моніторингу якості освіти;
- 2) структура, зміст, технології впровадження регіональної моделі моніторингу якості освіти;
- 3) напрями та об'єкти моніторингових досліджень на регіональному рівні;
- 4) підготовка педагогічних кадрів щодо здійснення моніторингу якості освіти в області.

Реалізацію завдань та змісту регіональної моделі моніторингу якості освіти здійснюємо шляхом комплексного програмно-цільового проекту «Основні напрями моніторингових досліджень у системі загальної середньої освіти Черкаської області на 2011-2014 роки» (це вже другий проект, який

сприяє становленню системи регіонального моніторингу якості освіти з 2007 року), освітнього проекту «Організаційний механізм упровадження інноваційних технологій та здійснення психолого-педагогічної підготовки вчителів із освітніх вимірювань» на 2011-2014 роки, співorganizаторами якого є педагогічні працівники лабораторії-центру моніторингу якості освіти і ЗНО Черкаського ОПОПП, Київського РЦОЯО, Центру освітніх технологій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

До результатів реалізації концепції та регіональної моделі моніторингових досліджень варто віднести:

- розробку і впровадження програм модульних лекційно-практичних курсів: «Компетентнісний підхід до системи педагогічних вимірювань та управління якістю освіти», «Науково-методичний і психологічний супровід моніторингу якості освіти», «Тестування з використанням програмових засобів як інноваційний метод у системі освітніх вимірювань», «Оцінювання як механізм діагностування та забезпечення якості освіти», «Особливості ЗНО та моніторингових досліджень: результати, проблеми, шляхи їх вирішення» та ін.;

- щорічне навчання за програмами вищезначених модулів, яке пройшли від 800 до 1300 освітян області та навчання за програмою «Компетентнісний підхід до системи педагогічних вимірювань та управління якістю освіти», яке пройшли всі керівники навчальних закладів області; курсову підготовку, яку завідувачі РМК/ММК за 48-годинною навчальною програмою «Науково-методичний і психологічний супровід упровадження моніторингу якості освіти».

Організовано і проведено цільове навчання:

- розробників тестових завдань (творчі групи, 156 осіб, Наказ Черкаського ОПОПП «Про затвердження творчих груп» № 01-03/43 від 25.11.2011 р.);

- експертів (обласна школа експертів, у якій працює 8 груп (27 експертів тестів із української мови, історії України, математики, фізики, біології, хімії, географії та предметів початкових класів), наказ Черкаського ОПОПП від 17.09.2012 № 01-03/55 «Про створення обласної школи експертів»);

- керівників опорних шкіл та шкільних ІКТ-центрів.

Результати роботи обласних творчих груп та лабораторії ЗНО і моніторингу якості освіти Черкаського ОПОПП: розроблено й укладено в електронні збірники більше 3 тис. тестових завдань із різних предметів; в усі РМК/ММК направлено посібники, методичні рекомендації, зокрема:

- «Моніторинг рівня навчальних досягнень учнів»;

- «Моніторинг педагогічної діяльності»;

- «Моніторинг стану роботи щодо формування здорового способу життя дітей та учнівської молоді»;

- «Моніторингове дослідження стану організації профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах області» та ін.

Значну увагу Департамент освіти і науки Черкаської ОДА приділяє розвитку регіональної системи моніторингу якості освіти. Необхідною складовою системи моніторингу якості освіти є розробка відповідного

прикладного програмного забезпечення та підготовка керівників і працівників органів управління освітою. З цією метою проведено навчальний семінар начальників відділів освіти райдержадміністрацій, міськвиконкомів та завідувачів районними, міськими методичними кабінетами з проблеми «Освітній моніторинг як інноваційна технологія управління якістю освіти», метою якого визначено співдіяльність відділів освіти та методичних служб щодо розвитку управлінської компетентності керівників навчальних закладів та створення системи моніторингових досліджень як єдиної інформаційно-аналітичної основи управління якістю загальної середньої освіти.

Теоретична частина семінару була присвячена поглибленню знань учасників із наступних питань: підготовка педагогічних кадрів із методики оцінювання якості освіти, проведення моніторингових досліджень в області; моніторингові дослідження у системі дошкільця та початкового навчання в контексті нового Державного стандарту; аналітико-інформаційна робота відділу освіти та методичного кабінету за результатами моніторингових досліджень; роль районного (міського) методичного кабінету та керівників ЗНЗ у здійсненні науково-методичного супроводу впровадження моніторингових досліджень та ін. під час практичної частини учасники долучилися до участі у тренінгах «Моніторинг якості освіти з використанням інформаційно-комунікаційних технологій» та «Моніторинг навчальних досягнень учнів, професійного рівня педагогічних працівників як організаційно-діагностична функція методичних служб».

Відомо, що одним із важливих показників якості загальної середньої освіти є рівень навчальних досягнень учнів. На сьогодні маємо значну інформаційну базу даних, за якою аналізуємо діяльність загальноосвітніх навчальних закладів. Упродовж останніх шести років створено базу результатів зовнішнього оцінювання з усіх предметів, що підлягали тестуванню. Порівнюючи результати ЗНО і регіональних моніторингових досліджень, прослідковуємо динаміку змін навчальних досягнень учнів, випускників різних років, робимо висновки щодо якості освіти у навчальних закладах різних типів (табл.1). Результати моніторингу рівня навчальних досягнень учнів 10-х класів з математики, результати ЗНО з математики учнів-випускників навчальних закладів (за вибіркою) представлено в таблиці 2.

Таблиця 1

Результати ЗНО-2013 (за типами шкіл).

Українська мова і література

Тип ЗНЗ	Узяли участь	100-123,5 %	124-135,5%	136-161,5 %	162-183 %	183,5-200 %
Гімназія	498	0,8	3,61	34,54	42,57	18,47
Колегіум	89	1,12	2,25	43,82	40,45	12,36
Ліцей	327	1,22	4,28	33,64	40,98	19,88
Середня загальноосвітня школа	5004	7,95	13,23	50,4	23,46	4,96
Спеціалізована школа	964	3,73	8,3	41,7	34,85	11,41
Усього по області	6882	6,44	11,28	47,15	27,49	7,64

**Результати моніторингу навчальних досягнень учнів 10 класу
з математики (2012-13 н.р.)**

Назва ЗНЗ	Предмет	Середній бал		Навчальна програма (рівні)	Результати ЗНО (у %)
		Результати моніторингу (12-бальна шкала)	Оцінка за I семестр		
ЗОШ I-III ступенів	математика	7,56	7,0	академічний	52,8
ЗОШ I-III ступенів	математика	6,52	6,57	академічний	36,8
ЗОШ I-III ступенів	математика	8,67	8,55	академічний	64,0
ЗОШ I-III ступенів	математика	9,76	8,75	профільний	69,0

Зазначимо, що інструментарій було розроблено відповідно до рівнів навчальних програм.

Дослідження доводить, що завданнями в регіональній освіті, крім визначення рівня навчальних досягнень учнів, є також: визначення рівня їхньої соціалізації, зв'язку між успішністю учнів і соціальними умовами їхнього життя, результатами роботи педагогів, моральними установками, запитами, цінностями; оцінювання величини впливу на навчальний процес державних освітніх стандартів, методичного і технічного обладнання та інших чинників. Моніторинг потребує систематичності та послідовності дослідження проблем, а якість результатів моніторингу, зокрема рівня навчальних досягнень, залежить від якості технології та інструментарію для оцінювання. Комплексний підхід до здійснення моніторингу умов, процесу і результатів в освіті, по-перше, сприяє розгляду об'єктів із позицій їхнього розвитку, а по-друге – формуванню довірчої взаємодії між організаторами та учасниками моніторингових досліджень. Це один із важливіших принципів нашої співпраці: супроводжувати компетентно, коригувати процес своєчасно, приймати рішення не формально, а відповідально.

Ми переконалися, що регіональні моніторингові дослідження успішно можна проводити на основі нових інформаційних технологій. Це дає змогу охопити значну кількість респондентів, зменшити людські та фінансові ресурси. Незважаючи на те, що інтернет-зв'язок у сільській місцевості не найкращої якості, завдяки співпраці з Центром тестових технологій організатори досліджень мають можливість коригувати цей процес і вчитися здійснювати вимірювання рівня навчальних досягнень учнів за допомогою електронних засобів, зокрема веб-орієнтованої автоматизованої системи комп'ютерного тестування «Фрактал», розробленої працівниками кафедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій Черкаського національного університету в онлайн-режимі, здійснювати підготовку учнів навчальних закладів системи загальної середньої освіти до регіональних, всеукраїнських і міжнародних досліджень, сприяти їх подальшому навчанню у

вищих навчальних закладах України. Відстеження навчальних досягнень учнів проводимо у випускних класах початкової, основної та старшої шкіл.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити наступні **висновки**:

1. Позитивні результати в забезпеченні якості освіти можливі за умови створення дієвої системи моніторингу на різних рівнях управління освітою.

2. Необхідна складова системи регіонального моніторингу якості освіти — розробка відповідного прикладного програмного забезпечення та підготовка керівників, працівників органів управління освітою, методичних служб, учителів із метою його оптимального використання.

3. Організаційний та науково-методичний супровід є одним із найважливіших чинників успішного становлення та розвитку моніторингу якості освіти на регіональному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дмитренко Г. А. Цільове управління: вимірювання результативності діяльності учнів і педагогів : навч.-метод. посіб. / Г. А. Дмитренко, В. В. Олійник, О. Л. Ануфрієва. – К. : УПКККО, 1996. – 84 с.

2. Єльнікова Г. В. Організація діяльності педагогічного колективу школи щодо контролю за засвоєнням учнями змісту навчання : навч. посіб. для слухачів інститутів післядипл. освіти та кер. загальноосв. шкіл / Г. В. Єльнікова. – Харків : ХОІНОПП, 1996. – 60 с.

3. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління : тексти лекцій / Г. В. Єльнікова. – К. : ЦППО НАПН України, 2002. – 133 с.

4. Гуменюк В. Нетрадиційні ресурси управління якістю освіти / В. Гуменюк // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 1. – С. 64-69.

5. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія / Т. О. Лукіна. – К. : НАДУ, 2004. – 292 с.

6. Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» № 926/2010 від 30 вересня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/12323.html>.

Дата надходження до редакції: 20.03.2014 р.